

TRANEN OVER MORTSEL

Opgedragen aan alle oorlogslachtoffers
van vroeger en vandaag.

De laatste getuigen
over het dodelijkste
bombardement ooit
in België

Pieter Serrien

**TRANEN
OVER
MORTSEL**

Manteau

Meer info:

Pieter Serrien

www.pieterserrien.be

www.facebook.com/pieter.serrien

www.instagram.com/pieter.serrien

5 april 1943 vzw

www.5april1943.be

www.facebook.com/tranovermortsel

www.instagram.com/5april1943

© 2023 Manteau / Standaard Uitgeverij nv,

Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen en Pieter Serrien

www.standaarduitgeverij.be

info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:

New Book Collective, Utrecht

www.newbookcollective.com

Eerste editie: 2008

Tweede, herziene editie: maart 2013

Derde, herziene editie: februari 2018

Vierde, herziene editie: maart 2023

Omslagontwerp: Herman Houbrechts

Omslagfoto: AMSAB Gent

Foto auteur: Ellen De Baere

Opmaak binnenwerk: Aldus

Illustraties: Mathias Van den Berge, <http://mathiasvandenberge.tumblr.com>

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van de uitgave werd besteed, kan de redactie of de auteur noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze publicatie zou kunnen voorkomen.

ISBN 978 90 223 4005 9

D/2023/0034/242

NUR 688

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	9
1. 5 april 1943: het was een mooie dag...	11
2. Verhalen	27
3. Erla, het gemiste doelwit	31
Een Duitse fabriek in Mortsel	32
Werken bij Erla	34
Het is voor ons!	40
Alles in vuur en vlam	44
4. Door de brandende straten	53
Grens van Mortsel	54
Onder de spoorwegbrug	59
Antwerpsestraat: helemaal alleen in die puinhoop	63
Het Gemeenteplein als een omgewoeld veld	72
De bus, een brandende gevangenis	81
Statielei: goudgrijs, een onbeschrijflijke kleur	89
5. Sint-Lutgardisschool, 'Zuster, ze komen!'	95
De meisjesschool	96
Kijk juffrouw, vliegtuigen waar ballonnen uit vallen!	97
Onder de trap	99
Als verschrikte kuikentjes	101
Het gebeurde in een flits	104
Niet kijken, doe je ogen maar toe	107
Op wandeling	111

6. Sint-Vincentiuschool, overal schreeuwende kinderen	115
De Franse school	116
Geen tijd om ons te verstoppen	118
De zingende juf	125
Het zesde leerjaar	128
Het vijfde en het eerste leerjaar	136
Zoeken in de bomput	147
7. In de gangen van de Guido Gezelleschool	153
De jongensschool	154
Van het sporten tot in de gang	156
Ineens werd alles donker	160
Bedolven	162
Wroeten om eruit te geraken	165
Bevrijden	167
Broers	171
8. Les Abeilles, vergeten tussen het puin	175
Een bijzondere school	176
Kinderen redden kinderen	180
Vergeeten	186
9. Gevaert staat in brand!	189
De donkere zalen	190
Oh, de Amerikanen zijn daar!	200
10. Sint-Aloïsiuschool, ontsnapt aan de gruwel	205
Onder de banken!	206
In de kelder, tot aan mijn knieën in het water	207
11. Lieven Gevaertschool, omringd door bommen	211
Handen op ons hoofd gekruist	212
Een daverend sportveld	215

12. Thuis, een wolk van stof	221
Mijn hart dreigde te barsten	222
Van Peborghlei	227
Een andere thuis	233
Lindenlei	238
13. Helpen, in één dag enkele jaren ouder	253
Nooit, nooit zal ik dit vergeten	254
Iedereen hielp	257
Verzorgen	265
Pijn	278
Blussen	284
Puinruimen: improviseren	286
Organiseren	293
Berging van de slachtoffers	303
Identificeren	309
De doodsoorzaak	320
14. 9 april 1943: de begrafenis	323
15. Tranen	335
Verder doen	336
Nooit meer hetzelfde	345
Leven met de bommen	354
Geen oorlogskruis voor Mortsel	358
2008: de overdracht van oud naar jong	362
2013-2018: de namen van 5 april	369
2018-2023: blijven herdenken	370
Dankwoord	372
Bronnen	375
Geschreven getuigenissen	375

Interviews	378
Bibliografie	388
Archieven	390
Fotoverantwoording	392
Eindnoten	394
Slachtofferlijst	399
Over de vzw 5 april 1943	420
Over Pieter Serrien	421
Over de boeken van Pieter Serrien	422

VOORWOORD

De ene ramp is de andere niet. Het bombardement op Rotterdam, op 14 mei 1940, wordt in zowat alle geschiedenissen van de Tweede Wereldoorlog vermeld. Circa 800 mensen verloren er het leven bij. Rotterdam was de eerste grote luchtaanval van de Duitse Luftwaffe in West-Europa. Spoedig volgde de Blitz op Londen en andere Britse steden, waarbij vooral het bombardement op Coventry (ca. 570 doden) op 14 november 1940 in het collectieve geheugen verder leeft. De Britten antwoordden met aanvallen op Duitse steden. In de nacht van 30 op 31 mei 1942 werden delen van Keulen platgegooid (ca. 480 doden). Na het in de oorlog komen van de Amerikanen namen de bombardementen toe in omvang en hevigheid. Hamburg werd van 24 juli tot 3 augustus 1943 bestookt door Amerikaanse en Britse bommenwerpers. Met naar schatting meer dan 40.000 slachtoffers was dit de bloedigste luchtaanval in de Europese geschiedenis, zwaarder dan het veel bekendere drama van Dresden aan het eind van de oorlog.

Daar tussenin speelde het drama in Mortsel zich af. Op 5 april 1943 wierpen 82 bommenwerpers hun dodelijke lading af. Hun *target* was de Erla-fabriek, waar Duitse jachtvliegtuigen hersteld werden. De meeste bommen misten doel. Ze troffen scholen en burgerwoningen. 936 mensen vonden de dood, 587 waren zwaargewond en nog eens vele honderden lichtgewond. Meer dan duizend woningen werden vernield. *Collateral damage* heet dat vandaag – want het was in dit geval vanzelfsprekend niet de bedoeling de burgerbevolking te treffen.

Het bombardement op Mortsel wordt niet vermeld in de grote geschiedenissen van de Tweede Wereldoorlog. Het is een fait divers in de bloedige geschiedenis van de twintigste eeuw, met zwarte bladzijden als de Holocaust en de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, die als schrikbarende mijlpalen van *human made disasters* in het menselijke collectieve geheugen geslagen zijn.

Maar het bombardement op Mortsel is geen fait divers voor de vele mensen en families die erdoor getroffen werden. Het drama is geen futi-

liteit voor wie zich verbonden voelt met Mortsel en zijn geschiedenis. Het bombardement is een *lieu de mémoire*. Het leeft verder in de collectieve herinnering en geeft betekenis aan de plaatsen waar de bommen hun vernietigende werk deden. In die zin is het bombardement letterlijk een ‘herinneringsplaats’ geworden.

Pieter Serrien heeft dan ook heel terecht de menselijke verhalen en de plaatsen centraal gesteld in dit boek. Aan de al meer dan 200 interviews en getuigenissen die de basis vormden van de eerste uitgave van dit boek, voegde hij in 2013 een honderdtal nieuwe getuigenissen toe. Meer dan 350 mensen krijgen zo een stem. Deze verhalen worden gekoppeld aan plaatsen: de scholen, het Gemeenteplein, de spoorwegbrug en vele andere, ook minder bekende plaatsen, zoals de school Les Abeilles, waaraan een nieuw hoofdstuk wordt gewijd.

Een andere belangrijke toevoeging is het hoofdstuk over de wijze waarop de herinnering aan het bombardement is geëvolueerd. Na vijftienzeventig jaar staan we op de drempel van een belangrijke evolutie. De generatie die het bombardement heeft meegemaakt verdwijnt en hun kleinkinderen zijn zelf inmiddels volwassen. Na drie generaties evolueert de sociale herinnering – de verhalen over het verleden die generaties aan elkaar vertellen – naar een culturele herinnering. De verhalen van het verleden blijven alleen bestaan als ze worden verankerd in monumenten, gedenktekens, musea, memorialen waarrond ook een levende culturele praktijk van herdenking ontstaat. Lokale overheden spelen daarin een belangrijke rol. De stad Mortsel heeft zich de laatste jaren opgeworpen als een actieve *memory maker*. Als geboren en gedeeltelijk getogen Mortselaar, met grootouders die getuige waren van het bombardement, kan ik daar alleen maar verheugd over zijn. Als historicus ben ik blij dat de herinnering behalve op piëteit ook gebouwd wordt op de solide grond van historisch onderzoek. Daartoe draagt dit boek in belangrijke mate bij.

Bruno De Wever

Historicus, Instituut voor Publieksgeschiedenis, Universiteit Gent